

भारतातील पर्वतीय खिंडी

डोंगर घाट हा पर्वतीय मार्गद्वारे जोडण्याचा मार्ग आहे. देशाच्या विविध भागांना आणि शेजारील देशांशी वेगवेगळ्या उद्देशांसाठी जोडण्याचे हे प्रवेशद्वार आहे. MPSC भूगोल मधील हा एक महत्वाचा विषय आहे आणि MPSC परीक्षेत या भागातून अनेकदा प्रश्न विचारले जातात.

हा लेख भारतातील प्रमुख पर्वतीय मार्गाविषयी माहिती देतो आणि हा विषय विविध सरकारी परीक्षांना बसणाऱ्या उमेदवारांसाठी उपयुक्त आहे.

भारतातील पर्वतरांगांची यादी - स्थान आणि महत्त्व

'भारतातील पर्वतरांग' हा विषय MPSC पूर्व आणि मुख्य या दोन्हीसाठी महत्वाचा विषय आहे, कारण या विषयावरून वस्तुनिष्ठ आणि व्यक्तिनिष्ठपणे प्रश्न तयार केले जातात.

भारतातील काही महत्वाच्या पर्वतरांगा आहेत:

1. झोजी ला
2. बारा- लाचा पास
3. मना पास
4. शिपकी ला
5. जेलेप ला

खालील तक्त्यामध्ये भारतातील महत्वाचे रांगा त्यांच्या तपशीलांसह सादर केले आहेत:

पर्वत रांगांची नावे	वैशिष्ट्ये
नाथु ला खिंड	हे सिक्कीम राज्यात आहे. ही प्रसिद्ध खिंड भारत-चीन सीमेवर स्थित आहे आणि 2006 मध्ये पुन्हा उघडण्यात आली. हा प्राचीन रेशीम मार्गाचा एक भाग आहे. हे भारत आणि चीनमधील व्यापारी सीमा चौक्यांपैकी एक आहे.
शिपकी ला खिंड	हे सतलज घाटातून आहे. ते हिमाचल प्रदेशला तिबेटशी जोडते. लिपुलेख आणि नाथुला खिंडीनंतर चीनबरोबर व्यापारासाठी भारताची ही तिसरी सीमा चौकी आहे.

जेलेप ला खिंड	ही खिंड चुंबी खोऱ्यातून जाते. ते सिक्कीमला तिबेटची राजधानी ल्हासाशी जोडते.
करा तग खिंड	हे काराकोरम पर्वतावर स्थित आहे. ती प्राचीन रेशीम मार्गाची उपकंपनी होती.
लेह आणि लडाखमधील पर्वतीय मार्ग	
उमलिंग ला	हा देशातील सर्वात उंच मोटरेबल खिंड आहे. ते लेहला पॅगॉन्ग सरोवराशी जोडते आणि ऑगस्ट 2021 मध्ये उद्घाटन करण्यात आले.
खारदुंग ला	हा देशातील दुसऱ्या क्रमांकाचा मोटरेबल करण्यायोग्य रांग आहे. ते लेह आणि सियाचीन हिमनद्याला जोडते. ही खिंड हिवाळ्यात बंद राहते.
थांग ला / टॅगलांग ला	ही खिंड लडाखमध्ये आहे. हा भारतातील दुसऱ्या क्रमांकाची पर्वतीय खिंड आहे.
अघिल खिंड	हे काराकोरममधील माउंट गॉडविन-ऑस्टेनच्या उत्तरेस वसलेले आहे. ते लडाखला चीनच्या शिनजियांग प्रांताशी जोडते. हिवाळ्याच्या हंगामात नोव्हेंबर ते मे या काळात ते बंद असते.
चांग-ला	ग्रेटर हिमालयातील ही एक उंच पर्वतीय खिंड आहे. ते लडाखला तिबेटशी जोडते.
लंक ला	ही खिंड लडाख प्रदेशातील अक्साई चिनमध्ये आहे. ते लडाख आणि ल्हासा यांना जोडते. चिनी प्राधिकरणाने शिनजियांगला तिबेटशी जोडण्यासाठी रस्ता तयार केला आहे.
इमिस ला	या खिंडीला कठीण भौगोलिक भूभाग आणि खडी उतार आहे. हिवाळी हंगामात ही खिंड बंद राहते. ते लडाख आणि तिबेट यांना जोडते.
बारा-ला/ बारा- लाचा ला	हे जम्मू आणि काश्मीर राज्यातील राष्ट्रीय महामार्गावर वसलेले आहे. हे मनाली आणि लेहला जोडते.

Mountain Passes in Uttarakhand

ट्रेल खिंड	हे उत्तराखंड मध्ये स्थित आहे. हे पिंडारी हिमनदीच्या शेवटी वसलेले आहे आणि पिंडारी खोऱ्याला मिलम खोऱ्याशी जोडते. हा खिंड अतिशय खडबडीत आणि खडबडीत आहे.
लिपु लेख : उत्तराखंड-तिबेट	हे उत्तराखंड मध्ये स्थित आहे. ते उत्तराखंडला तिबेटशी जोडते. ही खिंड चीनसोबतच्या व्यापारासाठी महत्वाची सीमा चौक आहे. या खिंडीतून मानसरोवरचे भाविक प्रवास करतात.
माना खिंड: उत्तराखंड-तिबेट	हे ग्रेटर हिमालयात स्थित आहे आणि तिबेटला उत्तराखंडशी जोडते. हिवाळ्यात सहा महिने बर्फाखाली राहते.
मंगशा धुरा खिंड: उत्तराखंड-तिबेट	उत्तराखंड-तिबेटला जोडणारी खिंड भूस्खलनासाठी ओळखली जाते. मानसरोवरासाठी येणारे यात्रेकरू हा मार्ग ओलांडतात. हे कुठी खोऱ्यात आहे.
मुलिंग ला : उत्तराखंड-तिबेट	हे गंगोत्रीच्या उत्तरेस, ग्रेट हिमालयात 5669 मीटर उंचीवर वसलेले आहे. उत्तराखंड आणि तिबेटला जोडणारा हा हंगामी खिंड हिवाळ्याच्या काळात बर्फाच्छादित राहतो.
निती खिंड	ही खिंड उत्तराखंड आणि तिबेटला जोडते. हिवाळ्याच्या हंगामात हे देखील बर्फाच्छादित राहते.
देबसा खिंड: स्पिती व्हॅली आणि पार्वती व्हॅली	ते स्पिती व्हॅली आणि पार्वती व्हॅलीला जोडते. हिमाचल प्रदेशातील कुल्लू आणि स्पिती यांच्यामध्ये ही एक उंच पर्वतीय खिंड आहे. पिन-पार्वती खिंडीचा हा बायपास मार्ग आहे.
रोहतांग खिंड: कुल्लू-लाहुल-स्पिती	हे हिमाचल प्रदेश राज्यात आहे. यात उत्कृष्ट रस्ते वाहतूक आहे. हा पास कुल्लू, स्पिती आणि लाहुलला जोडतो.
ईशान्येकडील राज्यांमधील पर्वतीय मार्ग	
बोमडी-ला: अरुणाचल प्रदेश- ल्हासा	बोमडी-ला खिंड अरुणाचल प्रदेशला तिबेटची राजधानी ल्हासाशी जोडते. हे भूतानच्या पूर्वेला आहे.

दिहांग खिंड: अरुणाचल प्रदेश- मंडाले	हे अरुणाचल प्रदेशच्या ईशान्येकडील राज्यांमध्ये स्थित आहे. ही खिंड अरुणाचल प्रदेशला म्यानमार (मंडाले) शी जोडते. 4000 मीटर पेक्षा जास्त उंचीवर, ते रस्ता प्रदान करते.
दिफू खिंड: अरुणाचल प्रदेश- मंडाले	डिफू खिंड ही भारत, चीन आणि म्यानमारच्या विवादित त्रिबिंदू सीमांच्या क्षेत्राभोवती एक पर्वतीय खिंड आहे. दिफू पास हा पूर्व अरुणाचल प्रदेशाकडे जाणारा धोरणात्मक दृष्टिकोन आहे. हे मॅकमोहन रेषेवर आहे. ऑक्टोबर 1960 मध्ये चीन आणि ब्रह्मदेशने त्यांची सीमा डिफू पासपर्यंत निश्चित केली, जी पर्वत रांगांच्या पाणलोट्याच्या दक्षिणेस 5 मैलांवर आहे. तथापि, यामुळे भारतासोबत मुत्सद्दी वाद निर्माण झाला, ज्याने जलक्षेत्रात त्रि-बिंदू अपेक्षित केला. अरुणाचल प्रदेशाबाबत भारत आणि चीन यांच्यात सुरु असलेल्या सीमा विवादाचा हा वाद बनला आहे
पंगसौ खिंड	हे अरुणाचल प्रदेश राज्यात स्थित आहे. ही खिंड अरुणाचल प्रदेश आणि म्यानमारला जोडते. पंगसौ खिंड किंवा पान सोंग खिंड, 3,727 फूट (1,136 मीटर) उंचीवर, भारत-बर्मा (म्यानमार) सीमेवरील पटकाई टेकड्यांच्या शिखरावर आहे. हा पास आसामच्या मैदानातून बर्मांमध्ये जाण्यासाठी सर्वात सोपा मार्ग प्रदान करतो. हे नाव सर्वात जवळच्या बर्मी गाव, पंगसौच्या नावावरून ठेवण्यात आले आहे, जे खिंडीच्या पलीकडे पूर्वेला 2 किमी आहे.
काश्मीरमधील पर्वतीय खिंड	
बनिहाल खिंड (जवाहर बोगदा): काझीगुंडसह बनिहाल	बनिहाल खिंड हा जम्मू आणि काश्मीरमधील लोकप्रिय खिंड आहे. हे पीर-पंजाल पर्वतरांगेत वसलेले आहे. ते बनिहालला काझीगुंडशी जोडते.
झोजी ला: श्रीनगर- कारगिल आणि लेह	ते श्रीनगरला कारगिल आणि लेहला जोडते. बॉर्डर रोड ऑर्गनायझेशनचे बीकन फोर्स हे विशेषतः हिवाळ्यात रस्ता साफ आणि देखरेख करण्यासाठी जबाबदार आहे.
बुर्जेल खिंड: श्रीनगर- किशन गंगा व्हॅली	ही खिंड काश्मीरच्या अस्टोर व्हॅलीला लडाखच्या देवसाई मैदानाशी जोडते.

पेन्सी ला	पेन्सी ला काश्मीर खोन्याला कारगिलशी जोडते. हे ग्रेटर हिमालयात वसलेले आहे.
पीर-पंजाल खिंड	जम्मू ते श्रीनगर हा पारंपारिक खिंड आहे. फाळणीनंतर ही खिंड बंद झाली. हे जम्मूपासून काश्मीर खोन्यात जाण्यासाठी सर्वात लहान रस्ता मार्ग प्रदान करते.
Mountain Passes in Southern India	
शेणकोट्टाह अंतरः मदुराई-कोट्टायम	हे पश्चिम घाटात आहे. हे केरळमधील कोट्टायम जिल्ह्यासह तामिळनाडूमधील मदुराई शहराला जोडते. शहरापासून पाच किलोमीटर अंतरावर असलेल्या पश्चिम घाटातील दुसऱ्या क्रमांकाचे सर्वात मोठे अंतर त्याच्या नावाने ओळखले जाते ते शेणकोट्टाह गॅप रोड-रेल्वे लाईन्स या दरीतून जातात जे शेणकोट्टाहला पुनालूरशी जोडतात.
भोर घाट	भोर घाट किंवा बोर घाट किंवा भोरे घाट हा पलासदरी आणि खंडाळा दरम्यान रेल्वेसाठी आणि खोपोली आणि खंडाळा दरम्यान महाराष्ट्र, भारतातील रस्ता मार्गावर पश्चिम घाटाच्या शिखरावर वसलेला एक पर्वतीय मार्ग आहे. हे समुद्रसपाटीपासून चारशे एकेचाळीस मीटर उंचीवर स्थित आहे. या घाटाला ऐतिहासिक पुरावे आहेत. कोकण किनारपट्टीवरील चौल, रेवदंडा पनवेल इत्यादी बंदरे आणि दख्खनच्या पठारावरील आसपासच्या भागांना जोडण्यासाठी सातवाहनाने विकसित केलेला घाट हा प्राचीन मार्ग होता. आज हा घाट मुंबई ते पुणे या ग्रेट इंडियन पेनिन्सुला रेल्वेचा एक मोठा भाग आहे.
थळ घाट	थळ घाट (ज्याला थुल घाट किंवा कसारा घाट देखील म्हणतात) हा महाराष्ट्रातील कसारा शहराजवळील पश्चिम घाटातील एक घाट विभाग (पर्वताचा उतार किंवा उतार) आहे. थळ घाट हा व्यस्त मुंबई-नाशिक मार्गावर स्थित आहे आणि मुंबईकडे जाणाऱ्या चार प्रमुख मार्ग, रेल्वे आणि रस्ते मार्गांपैकी एक आहे. घाटातून जाणारा रेल्वे मार्ग हा भारतातील सर्वात उंच आहे ज्याचा ग्रेडियंट 37 पैकी 1 आहे
पाल घाट	पलक्कड दरी तामिळनाडू आणि केरळ राज्यांमधील पश्चिम घाटात आहे. भारत सुमारे 140 मी. पर्वतीय खिंड उत्तरेकडील निलगिरी टेकड्या आणि दक्षिणेकडे अनैमलाई टेकड्यांमध्ये स्थित आहे आणि तामिळनाडूमधील कोईम्बतूरला केरळमधील पलक्कडशी जोडते. स्थायिक इतिहासात भारताच्या दक्षिणेकडील टोकावर मानवी स्थलांतरासाठी पर्वतीय खिंड हे महत्वाचे साधन होते.

भारतातील पर्वतीय खिंड बदल मनोरंजक तथ्ये

1. डुंगरी ला खिंड किंवा माना खिंड हा उंचावरील पर्वतीय खिंड आहे आणि 18,399 फूट उंचीसह सर्वात उंच मोटरेबल योग्य रस्ता आहे.
2. बनिहाल खिंडीखाली जवाहर बोगदा बांधण्यात आला.
3. शिपकी ला ही हिमालयीन खिंड आहे जी भारत आणि चीनला जोडते.
4. झोजी ला खिंड लडाख आणि काश्मीर खोऱ्याला जोडते.

byjusexamprep.com